

KONSTANTĪNA ANSPOKA ZĪMĒJUMS

Ligo svētki un Jāņu diena katoļiem saistās ar Visusvētās Jēzus sirds un Visvētākās Jaunavas Marijas Bezvainīgās Sirds svētkiem, 24. jūnijs ir Jaņa Kristītāja dzimšanas diena. Otrdien, 27. jūnijā katoļi atzīmē Kirila no Jeruzālemes, baznīcas mācītāja un bīskapa dienu, šī ir arī Jaunavas Marijas pastāvīgās palīdzības diena. Ceturtdien, 29. jūnijā – svēto apustuļu Pētera un Pāvila svētki, bet šī mēneša pēdējā diena veltīta Romas baznīcas pirmmoecekļiem.

ZEMKOPJA KALENDĀRS. Līgas un Jāņa dienā Mēness ir Vērša zīmē, nākamās trīs – Dvīņu, tad trešdien un ceturtdien – Vēža, 30. jūnijā – Lāuvas. Pilna tās fāze iestājas trešdien, 28. jūnijā pulksten 3.50. Jānis, pēc tautas ticējumiem, uz plāvam vedot plāvējus, bet Pētera diena piederot pārkonam, nedrīkst mest sienu kaudzēs. 27. jūnijs – Septiņu gultāju diena, ja list, tad... Atgriezīsimies tomēr vēl pie Ligošanas, Zaļu dienas, Ligo vakara. Lasītām tējām tiek piedēvētas brīnumdarītājas spējas. Jāņu vakarā varot izzilēt brūtganus, bet to, ka jādzied un jāpriecājas pie uguns visu nakti, to gan jādara katram. Septiņu gultāju diena zīle laiku, tāpat, ja list, tad, uz septiņām nedēļām sveiki labais laiks! Kas strādā Pēterdienā, to sasper zibens. Šī ir tā diena, kad nedrīkst darboties pie siena, arī šķūni nevest. Ja sipolus šķin, tad tie vist, Ja spid saule, tad tajā gadā esot daudz ugunsgrēku, ja dzeguze vēl kūko, tad gaidāms labs rudens.

Ligo, ligo...

IEVĒROJAMI DATI

* Pirms 110 gadiem (1885.) 28. jūnijā Vārkavas pagastā dzimis latgaļu atmodas darbinieks Vaclavs Knops. 1912. gadā bija viens no laikraksta »Jaunās Ziņas« organizētājiem un pirmais redaktors. Pirmie viņa stāsti »Bōriņš«, »Zimassvātņu nakti«, »Vaco nauda« un »Pa timsu« nodrukāti laikrakstā »Dryva«. Latvijas brīvvalsts laikā bija mirtiesnesis, 1929. gadā mira Krāslavā.

* 29. jūnijā aprit pieci gadi kopš režisora Antona Varslavāna dzīves ceļa noslēgšanās (1904. – 1990.). Tāvu zemes kalendars

ATKLĀTA VĒSTULE

politiskajām, saimnieciskajām un komerciālajām organizācijām, visiem labas gribas cilvēkiem

Loti cienījamie!

2. jūnijā pulksten 16.40 Preiļos notika negadījums, kurā tikai laimīgas nejaušības dēļ nebija cilvēku upuru: rajona kultūras namam nogruva zāles griesti 120 kvadrātmētru platībā. Centrālā ferma kopā ar citām konstrukcijām, kopsvarā apmēram 50 tonnas, nogāzās uz parketa grīdas. Rezultātā stipri bojāta siltuma piegādes un elektropievades sistēma, iznīcināts inventārs. Radušies zaudējumi 80 – 100 tūkstošu latu apmērā. Pēc stundas šeit bija jāsakās sarīkojumam, kurā piedalītos apmēram 170 cilvēki.

Avārijas cēlonis – konstrukciju nolietotāšana. Kultūras nama ekspluatācijā nodots 1956. gadā.

Preiļi un rajons palikuši bez galvenās kultūras iestādes, kurā notika visi rajona un pilsētas sarīkojumi, jo šī bija vienīgā vieta ar normālu izmēru skatuvi. To izmantoja arī abas pilsētas vidusskolas, daudzie pašdarbības kolektīvi, republikas mākslinieki viesizrādēm un vieskoncertiem. Arī partiju pārstāvi un Saeimas deputāti, ierodoties tikties ar iedzīvotājiem, mēdza to izmantot, telpas te tāpat lietoja Preiļu vēstures un lietišķās mākslas muzejs, rīkojot izstādes.

Būtu ļoti žēl, ja šī ēka aizietu

bojā. Un tas var notikt, ja līdz rudenim netiks demontēts jumts, ja tas netiks uzlikts no jauna. Smagi cietis arī tā ēkas daļa, kura vēl atzīta par lietojamu.

Sakarā ar to, ka Preiļu rajons ir viens no lielākajiem bezdarbnieku skaitā, rūpniecība paralizēta, pašvaldību kasēs neieņāk nepieciešamie naudas līdzekļi un tās nav spējīgas palīdzēt materiāli šīs celtnes atjaunošanā, griežamies pie jums ar lūgumu iespēju robežās nakt / palīgā, jo kultūras nams bija un būs vajadzīgs mums visiem.

Mēs ļoti ceram uz jūsu atsaucību. Bez savas pajumtes palikuši daudzi, jau plašu ievēribu guvušie mākslinieciskās pašdarbības kolektīvi – bērnu rokgrupa »Fledermauši«, deju kolektīvi, kori, folkloras ansambļi – nav vietas, kur darboties, kultūras nama darbiniekiem – kur strādāt, bet rajona iedzīvotājiem – kur atpūsties. Ceram, ka arī jūs dosiet savu ieguldījumu un iesaistīsieties šajā labdarības akcijā.

Konts 142301 ir Latvijas Unibankas Rāznas nodaļas filiāle, kods – 310101416.

Rajona padome, valsts kultūras inspektore, kultūras nama darbinieku kolektīvs

Onte Leičuņons

MŌJ POKOLNŪS JOŅUGUNIS

Maņ šūvokor namireigs prōts, Tys namirs jau godu ir krōts.

Nu laužās uz ōru un dzan, Kur bolsi ap guņskuru san.

Ti pakolnā meitiņu smikly, Kod veiru tenori piklust.

Leidz sirdei maņ dalidoj pošai, Pa misu lik nūskrit ōšai.

Pa kaidai divainai tresai. – Nu, bet stōstēšu eisōk.

Asu sadūmōjs varonu litu: Eju meklēt sev papardis zidu.

Jōnu zōlem pūsts pogolms, sāta, Klāvs un teirums naradzātom.

Maņ gona maizis un pīna, Bet vaj' dzeiga saimīneica vīna.

Kura byus vysu – paparde saceis, Varbyut arī lōs meitīnes acis...

Mōj pakolnā Jōņuguns spūža, Pēc aļteņa sirds palik druša.

Kur ap ūzulu meitīnes ti, Eimu vydā un keru jū cti.

Dusmeiga ranās nu rūkoms, Bet pačyukstu pavysam bez jūkim:

»Dzē', zynu, kur sylā aiz kolna Nav papardes grauzuse solnal«

Actenis iplēš un palik tik rōma, Gluži mīreiga un savoldōma:

»Kam agrōk nateici, puisī, Isim dreizōk uz breitēgu pusī!«

Kod saule jau beja augšā vērs mōjom, Uz sātu tod laimeigi ōbeji gōjom.

»EI, JŌNI, SĪNU

SAVEDI? ...«

Protams, ka ievērojamākā vieta Ludzā ir plavina uz pilskalna viena vai otrā mūru malā. Te ne dzird, ne redz pilsētu leju, vienīgais, ka daudz tādu pat kā tu vientulības tikotāju, kuri iekārtojas līdzās. Jāņuguni dedzināt gan nevar, bet kāds lielisks saullēkts redzams pāri Lielajam Ludzas ezeram, un cik skaisti no pilskalna pavērot apkaimi, kur te vienā te otrā vietā deg Jāņugunis!

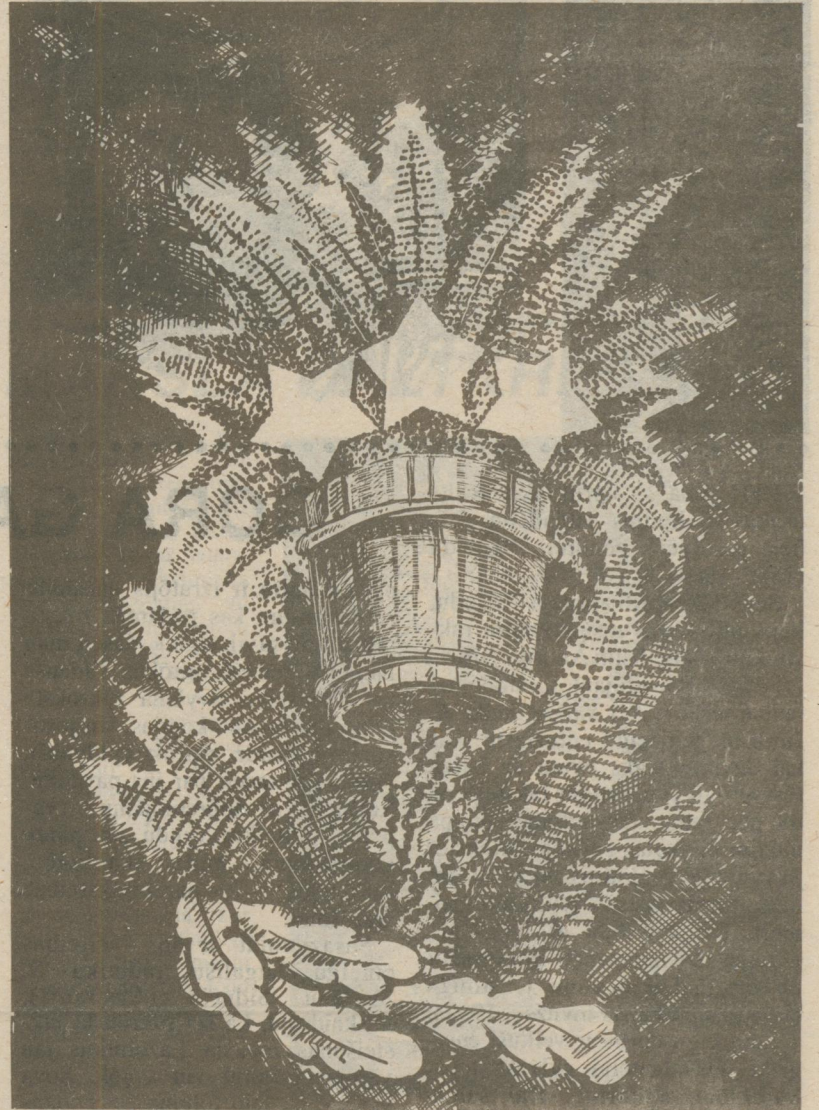
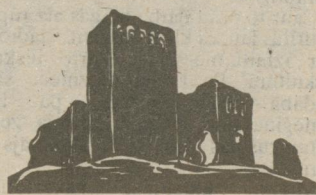
Ar senu jaunības draugu, Jāni, līdzpaņēmuši portatīvu radioizvērēju, esam pilskalnā. Tuvojas ziņu pārraide no Rīgas. Kas jauns banku lietās, ko dara mafija, kas kur aplaupīts – jāzina. Bet, tiklīdz noklikšķ slēdzis, nīpra balss ar izteiktu slavisku akcentu noprasa: »Ei, Jōni, voi avizis pasyuteji?« Un Jānis atbild: »Ak tu jedritvai, gondreiz aizsamersu...« Tad saimnieka balss pagēr: »Nazakavei, pasyuti!«

– Cik jauki! – iesaucamies – Latvijas radio svarīgākās reklāmas un atgādinājumus sākusī raidīt mūsu mīļajā čangaliešu mēlē! Pagājušo nedēļu tās pats, laikam jau jaunizceptais »saimniekaps«, Jāni pratināja: »... voi sinu savedi?« Jānis, kā vienmēr, izrādījās auša un bija »aizsazamērsis«, viņam nācās atgādināt, ka tas siens jāsaved līdz Jāņiem.

Šī, laikam jau Zemkopības ministrijas izstrādātā frāze pamudināt zemkopējus ātrāk sagatavot lopbarību, drīz kļūs arī par cigarešu reklāmu, un varbūt pat ar to atgādinās par skaistuma konkursiem...

Kas attiecas uz sienu, tad man draugs Jānis bez atgādināšanas jau labu tiesu smaržīgā brinuma bija sagādājis šķūni. Kad mes pie viņa uz Ludzu braucam līgot, bija kur izgulēt to miega kriptiņu, kas atlikusi no Ligonakts.

Pāvels Ludboržs

1995. gada PAVASARA sesijā

izskatāmais dokuments Nr. 600

Ministru prezidentam M. Gaiļim

Deputātiem iespējams saņemt no 7.06.95. 12"

(Lūdzam atbildi sniegt personīgi Saeimas sēdē gan rakstiski, gan mutiski)

Deputātu jautājums par dotāciju izmaksām lauksaimnieciskās produkcijas ražotājiem

Pirmo reizi 1994.gadā budžets paredzēja izmaksas lauksaimniecības dotācijām. 1993.gada beigās un 1994.gada sākumā ir izveidots dotāciju sadales mehānisms un shēmas, ko par pareizām un lietderīgām atzinusi arī patreizējā valdība. Visās attīstītājās valstīs arī tirgus ekonomikas apstākļos ir ievērojams atbalsts lauksaimniekiem. Pieņemot kā etalonu Eiropas Savienību, uz kuru Latvija tiecas, 1995.gada budžetā paredzēto dotāciju apjoms attiecīgo lauksaimnieciskās produkcijas ražošanai sastāda 5% no Eiropas Savienības lauksaimniecības dotēšanas apjomiem.

Dotācijas ir vērstas uz lauku atdzimšanu un attīstību. Pašreiz valdība savā deklarācijā lauksaimniecību ir nosaukusi kā vienu no trijām prioritātēm, bet, neskatoties uz to, nav izmaksātas pilnā apmērā dotācijas par 1994.gadu un nekas nav izmaksāts par 1995.gadu.

Mēs deputāti jau esam pārliecinājušies, ka Ministru prezidenta M.Gaiļa solījumi nepildās, bet zinot lielo neziņu un satraukumu, kas valda lauku cilvēkos, lūdzam atbildēt uz sekojošiem jautājumiem:

1. Kāpēc lauksaimniecībā, kas ir pasludināta par valdības prioritāti, pirmajos piecos mēnešos budžeta atvērums ir viszemākais (50% no paredzētā atvēlētajā budžeta) salīdzinājumā ar citām tautsaimniecības nozarēm?
2. Nosauciet, lūdzu, konkrētu datumu, kad tiks izmaksātas lauksaimniekiem paredzētās dotācijas par 1995.gada I kvartālu augkopībā un lopkopībā?

5.Saeimas deputāti:

1. Gundars Bērziņš
Vārds, Uzvārds
2. Andrijs Rozentāls
Vārds, Uzvārds
3. Valdemārs Bērziņš
Vārds, Uzvārds
4. Aido Prēdeļs (KDI)
Vārds, Uzvārds
5. ZIGURDS TOMIŅS
Vārds, Uzvārds

- paraksts
- paraksts
- paraksts
- paraksts
- paraksts

NE TIE ĒDA, NE TIE DZĒRA,
TIK JĀNĪTI DAUDZINĀJA
Aplīgoja Jānis Gailums zīmējot
Un Onte Leičuņš – rīmējot.

Ko velti pilies, deputāt, vārdus šķiežot,
Par sevi domājot un citus pekļē sviežot?
Laiks visu nolīdzina un noslauka,
Un atkal tirs viss ka tukšā lauka.
Ligo! Ligo!
»Tev nebūs dzert!« – sauc izredzēlā,
Un miera nav ne tiruma, ne setā.
Bet to, ka slāpst, to negrib zināt,
Ka bēdas glāzē var tik noslicināt!
Ligo! Ligo!
Kad saules staru lietūs līnā,

Daiļais dzinums neies staigāt zvirgās!
Caur plānām kleitīņām tie jaukumiņi
Sāk spiesties uz āri kā vasarābumiņi.
Ligo! Ligo!
Par meistarū neviens no debesīm nav
nācis,
Pirms lauzt un plēst ir jāemācās...
To labāk sakt no mazonēs ir vēlams,
Ne, ejot pensijā, vai pat vēl vēlāk.
Ligo! Ligo!
Par daudz ko citu varētu mēs stāstīt,

Jo labāk pelt ir un ne glāstīt.
Bet ko tu padarīsi – der druvi rāvēt,
Kad labību augt nezāles sāk kavēt.
Ligo! Ligo!
Liekot punktu nu droši atzistos:
Es – Onte Leičuņš – ar pantiem
noņēmos,
Bet cauri puķēm runāja ar jums
Pats mākslas māgīš Jānis Gailums.
Ligo! Ligo!

1904 goda 24. aprīlī tyka atcalts drukas aizligums latgališim, kas beja pastovējis gondreiz 40 godu (1865–1904).

Šugod 22. aprīlī apriteja 70 godu, kūpš miris vins nu pirmajim rakstnikim – latgališim Andrius Jūrds (1845–1925). »Jōjautoj, kuras gon tautas vēsture vēl varātu saukt A. Jūrdsam leidzeigu entuziastu, kas kai dzymtcytvāks byutu uz bārza tōss ar ūgli vnygrynōjis raksteišonā un pēc tam pa svātdinēim un pa naktīm pi skolas gaismas pīrakstetjis ryupeigi veidotīm drukas burtim desmitīm tyukstūšu lyugšonu grōmotu formata lopu ar lyugšonu, goreigu dzismu, tautas goramontu un originalsacerejumu tekstim?« (J. Broks. »Skaists myužs«, 1992).
Leidzeigu dorbu ir veikūši energiski un talanteigi cylvāki tepat Varakļōnu apkōrtnē. Kai šaida, tūlaik Latgolā tik vajadzēiga, dorba izpīldeitōji Rēzeknes Latgolas Kulturvēstures muzeja materiālūs ir losami vacū varakļōnišu vōrdi: Donats Strods, Jōņs Pilpuks Strodeņus, Stanislavs Svyllāns Lazdinikūs u. c.

Ipaši jōuzsver Svyllānu darbeiba Lazdinikūs. 1940. goda žurnālā »Zidūnis« par Stanislavu Svyllānu ir rakstetis tai: »Jys jau bejis gojis skūlā 8 mēnešus, apdōvynōts un labi mōcējis, kōpēc krīvu skūlōtōjs jū pēc skūlas beigšonas apbolvōja ar vēstures grōmotu. Jam beja ļūti skaists rūkroksts, kū vēl tagad dauzdi apbreinoj. Bez tam, kotru jaunu dzismi voi lyugšonu isōcūt,

GORA GAISMAS NESĒJI NU LAZDINĪKIM

pyrmū burtu ir izrūtōjis dažaidim zēimējumim, kas padarejis rokstu skaistu un pīvilceigu.« Naseņ maņ laimejōs redzēt vairōkas Tadauša un Stanislava Svyllāna rūkrokstā raksteitōs lapeņu kopijas. Un jōso-ka, vēl dauz vairōk cyldynūšu vōrdu var sacēt par jūs paveiktū. Raksteits ar apbreinojamu ryupeibu, nūteiktū ryndu un pantu izkōrtōjumu, burtu skaidreibu, tūreizejōs pareizraksteibas ivarōšonu.

Sasazynojūt ar šūs iveribeibas cineigū latgališū radniku S. Svyllānu Sidnejā (Australijā), nūskaidrōju, ka šei rūkrokstā raksteišonas mōksla Lazdinikūs jau vārojama krītni vin seņōk. Sovā vēstulē nu lelō tōluma S. Svyllāns roksta, ka jau vacvačais tāvs Stanislavs beja ar rūku rakstetis lyugšonas un dzīsmes bazneickungam, kas slykti pratis latvišu volūdū. Lai bazneickungam viglōk laseit, jys rakstetis ar lelājīm burtim. Tikai pōris paraugu asūt palykuši, pōreji kara laikā sadaguši. Vacais Stanislavs pamudyņōjis sovus vacōkūs mozdālus – Stanislavu un Tadaušu (dzymuši apmāram 19. gs. 60-tūs godūs) – turpynōt šū tautai vajadzēigū dorbu. Stanislavs un Tadaušs beiguši Varakļōnu draudzes skūlū, Urbynōjūši izgleiteibu Piterpilī. Obi brōji dauz rakstejūši, izplotūt lyugšonas, dzīsmes utt. Obi

aizgōjūši dinēt caram. Mōjōs palicis jaunōkais brōjs Francis (vēstules autora tāvs). Piterpilī obi brōji, byudami aktivi atmūdas laikā darbiniki, ir tykuši vojōti, ilykti cītumā un it kai pazuduši. Brōjs Francis sōcis izmeklēšonu un nūskaidrōjis, ka obi krytuši malnōs sotņas rūkōs un apglobōti Piterpilī. Sovūs dorba godūs obi beja pōrakstejūši un izplatejūši dauz religiskas literatūras, bet pēc kara asūt palykuse tikai vina grōmateņa, apm. 260. lpp., asūt apdaguse, bet

restaurāta un pošlaik atsārūn pi Franča jaunōkō dāla Toronto, Kanadā.

Naseņ uz dzimtinī ir jau atceļojušas vairōk kai 30 šūs vēsturiskūs rokstu kopijas. Gon šūs, gon senejū rokstu originali varātu byut svareigs izpētes objekts literatūras vēsturnikim.

A. Piļpuka

Attālūs: skūlānu grōmotu loppūšu kserokipijas

Trejom varejgom un winp-
otejgom waldejszonom.

186
186
190
190
Rokstu es zēimihis wa-
clshis g ubernis hezweade,
Warahlanu wolšonōs. N.N.
Lyudzamu zēimū, i

Beja dūta caur Dīna zēlestybu
muim wacēm Tawim storp pa-
stas un ne auglejšas ziemies – wīnš
auglejš; un no ōpōts kolhis, araniem
zēimis ar skaystīm lejezym plow, unizp
aszhojain dorzim kaku, Szey wita
aldzie aye las. 60 kor. un 100 hōrtē
Un tēy bodu gōdus ar tēj wita ir sa-
ušama. „Saules kolhis, – zaļa lōk
pi Soltos, saulē”

lyuot; Jo es nasu jysu draugs, bet usū
preiniks jysu. Ta tykuza es jys jysu
padarīt jys man piedieju sūdu. Cytayž
jys wāt nāwari piedieju sūdu padarej; tik
tēy kad jys man gōlū padarīgriet munay
dzejroszonay, tad byys piediejš sūds ma-
ret nū jysu. Un es tēy wridu. It uz
sūdu wnyzeju, kad es nawaw dabōt laye-
jejs sūda del sienā, tu es tycu, kad tys byys
wysnejšs un drejzi bejdzams sūds, nā tēds
kay jysu sūdi nēwysnejši, wlyejeji, un na
wa jū bejdām; tykum wnycecy cylnakada
nōrig, tad ij pastota sōw sūda bejdzon-
as rokstu kay posty grībādāmī pnyōdāmīs,
kad ir izwartyjūsai sōw pretnikū.
Nadumōjt jys tū, kad es wūszy pieej-
ysu wlyejejm padumita un ayzmlyoszu
jysu nāwysnejšu wōlū, Dajradzu un s
zaldūz, wysu tu kū jys wlyofāt, Lohok ir
jukū uz palniū, ne kay kolpēt – bris-
e nrejšim waluū.

DIŽISMIE.

Jaunū gōdū es dzeywōjū,
Sowim nāchlymkolpoju.

Lailes dāgyja kaw it māt
Nawarusszo palikt
Porde cyņoju sze es souw gōdu
Ntu pamatu jau wysus rōdi:
Joit man uz s wieszy mōtu
Un uz nazynonū sōlu.
Plotā krywu wicmies dalā
Kad dreywōtū Dīwa wala,
Salik māt jau stypru brūni
Kāh sorōgtū klemēnā krūnē
Kah mīēs arstypru warū,
Lz waratū inrydnikū kawū,
M tchiesu es manū draugū,
Wazyru kur tēy es jūnragū

IDILLE

Pamatskolas gados caur ailiiti dienasgrāmātā »Piezīmēm« katru otro nedēļu mani vecāki tika aicināti ierasties skolā, lai skaidrotos par manu aplamo iekšējās kārtības noteikumu izpratni. Par godu viņiem man jāsaka: darija pareizi, ka ne reizi neieradās, ļaudami savstarpējās skolotāju un skolēnu attiecībās tikt galā pašiem.
Kad man kā iesācējam skolotājam tika uzticēta ceturtās klases audzināšana, lai ko es tur dariju vai ne, ielāgoju strikti: nekad nesaukti uz skolu savu audzēkņu vecākus, vajadzības gadījumā pats pie viņiem varu aiziet. Un tā kādre reizi nobridīnu dažus no saviem palaidņiem, ka rit pēcpusdienā apmeklēsu viņu vecākus. Noliktajā laikā esmu vienās mājās, otrās, trešās... Viss rit ikdienišķi. Pasaku savu sakāmo, mazliet aprunājāmies par šo un to, un dodos tālāk. Kad veru vaļā pēc skaita piektās durvis, kā uz burvju mājienu atskan saldserīgā mūzika, bet tad saprotu. Jaunās meitenītes tikpat jaunā mammitē, zinādama par manu ierašanos, pēc pašas izstrādātā scenārija sagatavojusi teatralizētu uzvedumu »Ģimenes idille padomju iekārtā«. Istaba tīra un saposta, vairākās vāzēs ziedi. Uz galda kristāla traukos dažādi cepumi. Tautiski aizkari pie loga katram gadījumam izmazgāti.

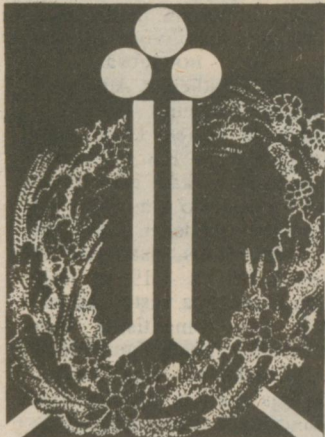
Pati māte pēc grūtas darba dienas muzicē uz akordeona, kamēr meita pie sava rakstāmgalda citīgi mūcās...
...Esmu skolas direktors, kuram ir ne tikai padotie, bet, diemžēl, arī priekšniecība. Un tā, kā zināms, mēdz ierasties skolās, reizēm arī negaidīti. Un tā kādā no maija dienām, garāmbraucot, mūs apmeklē skolu valdes priekšsēdētājs. Kad pēc minūtēm divdesmit atsveicināmies, nāk prātā jau pieminētais atgadījums un kārtējo reizi jāpasmaida par sevi: skolu valdes priekšsēdīm gadījies ierasties fantastiskā brīdī, kad skola valda tāda idille, kādre neizplanot nekādos scenārijos un ja tāda vispār gadās, tad tikai reizi gadā.
Nu bet visu pēc kārtas. Sagadijies, ka viņš pie skolas piebrauc precīzi vienu minūti pirms zvana uz stundu. Bērni ikdienas ierastajā ritmā jau sagājuši mācību kabinetos un kārtojas stundai un skolā tajā brīdī ir relatīvs klusums (tātad – kas par disciplīnu!). Kad viņš izkāpj no mašīnas, kāda garāmejoša apkoņeja uzlasa palaidņu atstātos košleņu papīriņus (lūk, kādām jābūt apkopējami!). Skolotāju istabas durvis šefs ver vaļā reizē ar zvanu. Mēs tajā brīdī apspriežam, kādas atrakcijas un spēles vadīsim gaidāmajā turisma pārgājiņā, un paši kā bērni

smejamies par savu izdomu (kāda demokrātija un saskaņa pedagogu vidū!). Ieraudzījuši augsto viesi, skolotāji zibenīgi ķer žurnālus un steigšus dodas uz savām klasmēm (kas par izpilddisciplīnu!), un dara visu, lai pat mazākais trokšnis neizspiestos cauri skolas sienām.
Tā absolūtā klusumā mēs divatā runājam savu runājamo. Jautājumus, kuri interesē šefu, brinumāinā kārtā pārzīnu un dažās minūtēs viedokļi ir saskaņoti (cik lietišķs un kompetents direktors!).
Kad stāvam pie ārdurvīm, tieši preti malkas šķūnīti, darba biržas atsūtītie vīri liek saskaldīto malku, viņiem palīgos ies arī kāds no tehniskajiem darbiniekiem. Iepriekšējā dienā nolījis spēcīgs lietus, cilvēki netiek uz lauka un nu visi ieradūšies malkas sakartošanā, cerēdami brīvdienu saņemt kādā labākā laikā, galvas nepaceldami dara savu darāmo. Skats ir iespaidīgs – pusotra desmita cilvēku ir nepatrūktā kustībā un atgādina skudru pūzni. Pats pirmo reiz savus darbiniekus redzu visus kopā (kas par centību!).
Caur to pašu darba beigās aiz rūpīgi notīrītās lauces kļūst redzams stadions, kur izlaiduma klase kārtō ieskaiti fizikultūra. Pa kreisi dārzniecē savā nodabā stāda puķes, pa labi izmēģinājumu lauciņā mitrajā zemē citīgi rušinās bioloģijas skolotājs ar bērniem...
Miers, klusums, sakārtotība,

darbīgums!
Kad valdes priekšsēdētājs aizbraucis, dārzniecē tikmēr paveikusi savu darāmo, nāk pie manis neapmierināta skaidroties – skolai ņemt savu zemi esot avantūra... Kā sagādāt kartupeļu sēklu, kur ņemt naudu zemes apstrādei?
Darba biržas noteiktais laiks vīriem ir pagājis. Malkas šķūnis tiek aizslēgts un visi pazūd katrs savā virzienā kā nebijuši.
Izmēģinājumu lauciņā darba riki jau nolikti savās vietās un bioloģijas skolotājs pievienojas dārzniecēi – vajadzīga nauda puķu sēklu iegādei...
Devītie atgriežas no sporta laukuma un strīdās tā, ka skan pa puspagastu – pievilksnās pie stieņa uzvarētājs neesot rikojies pēc noteikumiem.
Atskan zvans un kā orkāns no skolas izdrazas skolēnu bars, gandrīz izraujot ārdurvis. Uz asfalta atkal birst košleņu papīriši, ar kaujinieciskiem saucieniem tiek izmēģināti videofilmās redzētie spēka paņēmieni. Kāds no vecāko klašu zēniem familiāri apvaicājas: »Vai pārgājiņā alu drikstēs ņemt līdzi? Ja drikstēs, tad cik?« Neapmierināta mani sameklē skolotāja, kura mācību stundas laikā pārdomājusi un savu atvaļinājumu gribot izkārtot citādi...
Un sīkas viss no gala...
Tedis

KLĀT ŠĪ BĪSTAMĀ VASARA

Tikko biju piebremzējis ielas malā, lai novērstu kādu sīku kļūmi automašīnā, klāt pienāca pušelis un kaut ko runāja klusā un bijīgā balstīnā. Sākumā nesapratu, bet tad mazaiz jau skajā izmocijā: vajagot naidiņas nopirkt maizīti un pienu... Ubagojōšais zēniš pēc klaidōna neizskatījās, lai gan drusku apsmulejies bija – puķām jau uz to ilgi nav jāgaida.
Kaut kur vajadzēja būt desmit santīmiem – vairāk nav pie dvēseles. Maizītei un pienuņam tas neiznāks, bet varbūt vēl kāds iedos. Taču šī sasodītā monēta bija pazudusi. Kamēr meklēju, pienāca lielāks puika, laikam instruktors, un painteresējas, cik dabūjis... Velak viņim piebiedrojās vēl trešais – arī tas nelikas ne izlidis no kādas bezpajumtņieku apmetnes, ne noplis. Vienkārsi pušeliem brīvlaiks, nekādu pienākumu nav, nekādu lietderīgu un interesantu nodarbošanos nerod, izmēģina roku ubagošanā Rēzeknes ielās.
Klāt bīstamā vasara. Bērni un pusaudži saņēmuši milzīmu brīva laika un apdulluši no šīs laimes. Kā lai citādi vērtē ainu, kad četri pusaudži uz piecstāvu sērijveida nama jumta Preiļos mētāja maksīkeres, spīningus, kāds bras apakšā ķēra ākus un mauca uz tiem visās drazas. Gandrīz stundu ilga šī bīstamā rotaļa pie apmales dažu ķieģeļu augstumā, un nevienam neienāca prātā sarāt palaidņus.
Vasara un brīvlaiks tikko sācies. Pie kādām nelaimēm var novest tāda palaidņošanās un klaiņošana bez vecāku pieskatīšanas?
A. Mežmalis

LĪGOVAKARS UZ EZERA

LEGENDĀM APVĪTĀS
GAILĪŠU EZERS
IPAŠI SKAISTS IR
LĪGO VAKARĀ.

Daudz ir leģendū par Gailišu ezeru, kā, starp citu, arī par citiem. Kāda no tām stāsta, ka vietējā zemnieka Utināna, kurš atgriezies no ierakumu rakšanas pie Kokneses, acu priekšā tajā iebūcis pats nelabais ar »karpāku«, kurā bijuši ieguļti Malnavas muižkungs (tādā, krietnu gabalu braukūši) un Feimaņu baznīcnieks, jo abi bijuši ļauni un nežēlojuši zemniekus. Droši vien kāda leģenda stāsta arī par vietējiem muižniekiem, kuru bijušajā īpašumā kopš 1924. gada ir deviņgadīgā skolā ar 6,7 hektārus lielu zemes gabalu, tajā pašā laikā skolas vajadzībām iedalītu no muižas īpašumiem.

Pavisam romantiskā gaismā ezeru un pakalnus ap to, sevišķi skaistos Gailišus ar smudrajām lapeglēm, gleznojuši mākslinieki savos audeklos. Droši vien kā piepilsetas ūdenskrātuvei tam sava īpatnējā slava arī mūsdienu priekšējam acis. Bet nevienš netaisīts, ka šis ezers nav skaists, ka te nav kur izpeldēties un atpūsties. Pavisam netālu – kādi divi kilometri pa asfaltētu ceļu, no viena kalniņa otrā, no trešā – ceturtajā un klāt esi. Kādreiz te bija sauna un tika rīkoti izprieču pasākumi, tagad tā likvidēta, saimnieks sācis apstrādāt pakalni līdz pat lielam zaļoksnajam ozolam. Izrakti grāvji, lai visi nebrauc ar mašīnām, kā agrāk. Bet ar kājam var atnākt, izpeldēties. Ir vēl arī citas vietas, kuras var uzskatīt par atpūtnieku paradīzi. Netrūkst arī nēdram un krūmiem aizaugušu krastu, grūti pietamam.

Skaista vieta pacelās māja, kurā dzīvo Simanis Skutelis. Tiesa, tajā ezera krastā nav pludmales ar cietau, smilšanu krastu, bet saimnieks, kurš visu mūžu pulējis kopsaimniecības, prot uztaisīt drošu plakandibena laivu, ar kuru var pavizināties, pamākskērot.

Ciematā, ezera pretējā krastā, raugoties no Skuteļu pakalniņa, saceltas Livānu mājas, vienā no tām dzīvo Upenieku ģimene. Tāpat kā Skuteļu, kuri šeit nopirkuši māju, arī Upenieku uzvārds ir vienīgi starp Utināniem, Gedzuniem, Stasiem, Caiciem un citiem izplatītajiem apkaimē.

Pēc paju sabiedrības likvidēšanas arī te visi kļuva par zemniekiem, par tādiem sevi uzskata Upenieku ģimene, lai gan mājmatē Lilija ir vietējās skolas direktore, viņas dēls Ivars ar darbmācības un fiziskās kultūras noslēpumiem iepazīstina bērnus Feimaņu deviņgadīgajā pamatskolā, bet vedekla Iveta, kura kā dzīvesbiedrs beigusi Daugavpils Pedagoģisko universitāti, Gailišos meitenēm pasniedz mājturību.

Viņiem pieder 17 ar pusi hektāru zemes, no kuriem aramā aizņem 12, tā ir jau saimnieka Alberta darba vieta. Tiesa, strādā tur visi, šī zemīte nav vis pie mājām, jo tur jau sabūvēts tik bieži, ka zemes trūkst, nav arī uz ezera pusi, bet netālu no ceļa uz Priējiem, ārpus ciemata – Ivanānu sādžā. Tā ka saimnieks savu apzinīgo mūžu nobraucis ar automašīnu, tad jau arī pratis tikt pie personīgā vieglā limuzina. Jauns vairs tas nav, bet teicamā kārtībā un tikt uz saimniecību

var katrā brīdī. Nesen iegādājies traktor, bez tādas mašīnas zemnieks nav dzīvotājs. Tur viņam pirmais palīgs esot Priēļu vidusskolas 11. klases audzēknišs Jānis, Jānosauca vēl arī cits vīriests kārtas pārstāvis – piec-gadīgais Artis, Ivara un Ivetas mēģinānieks, kuru visi godā par mazdēliņu un kurš te visu miluļis.

Tātad, skolotāju un zemnieku ģimēnē, kurā ir arī savs Jānis.

– Kad piedzima otrš puika, – smaida Lilija Upeniece, – daudz nedomādami nosaucam par Jāni. Kā katrā lat-galiešu ģimenē, kur vairāk par vienu bērnu. Lai būtu kam par godu rīkot gada krašņākos un tautā iecienītākos svētkus.

Tos viņi pēc senas, ģimēnē iedibinātas tradīcijas, svinot ar Ligo vakaru uz ezera. Bieži vien kopā ar Skuteļu ģimeni, šād tad arī savā »kompānijā«.

– Ligo vakars ir brīnišķīgs, – stāsta direktore. – Ir arī tādi, kuri ar laivām izbrauc uz ezera, bet daudzi tomēr labāk jūtas uz cietzemes, vai vismaz krastā, kur sakurina varenus uguns-kurus. Tie skaisti atspīd rāmajā un melnajā ūdenī. Līgovaķāru Gailišos svin visi un vienmēr, priecājas, dzied dziesmas. Netrūkst apligošanas, tāpat ka Jāņu alus un Jāņu siera!

Alberts šim vakaram gatavo alu. Miežu, paldies Dievam, pērņ pieaudzis. Sajā ziņā viņš esot neap-strīdama autoritāte, tur neviens nemaisās ar padomu. Namamātes, kam tās govis laidarā, pienākums sasiet apaļu un dzeltenu kā saules rīpa sieru. Arī sviesta kūšana, ko triep-t sieram, lai garšīgāks un mīkstāks, namamātes rokās. Bet vedekla, mācīta mājturībniece, saražo visādus citādus labumus. Katrā ziņā ar alu garšo arī viņas ceptie spēkraudis.

Upenieki ciematā sen iemantojuši labu slavu. Albertu katrs pazīst gan no kopīgā darba, zina viņa atsaucību un izpalīdzīgumu, ja kādam radusies vajadzība pēc palīdzības. Lilija ciematnieku acu priekšā skolā nostrādājusi 33 gadus – no pionieru vadītājas līdz ģeogrāfijas pasniedzējai pēc LU beigšanas un gluži nepamanīti aizsteigušies jau astoņi līgovaķāri, kopš pilda direktora amata pienākumus. Ar cieņu kaimiņi un darbābiedri izturas arī pret jauno ģimēnīti, kura savu stiprumu un vienprātību smēļ vecāku paspārnē.

... Ar ceļu svinīgumu pagalmā ienāk Ligo vakars. Visi saposušies, lai dotos daudzīnāt Jāni. Tam visam jānotiek seno tradīciju ietvaros. Atbraukuši ciemiņi – radnieki. Katram šajos svētkos ir sava loma un vieta, bet uzmanības centrā – Jānis. Smaržo meijas, vīstosie ozollapu uz viru un lauku puķu vainagi uz sieviešu kārtas līgotāju galvām. Alberts kādreiz sapņojis iemācīties spēlēt akordeonu, bet neiznāca – mūzika viņam patīk. Var arī uzdziedāt. Gan jau noder arī magnetofons ar līgo dziesmām.

Visi pacilatā garastāvoklī, aprāvušies ar ēdamo un dzeramo, dodas uz ligošanas vietu. Tā tādu nieka gabaliņu ap ezera līci...

Antons Rancāns

Šā gada 15. jūnijā rajona padomes sēžu zālē sanāca Latvijas Zemnieku savienības rajona nodaļas arkārtas, šogad jau otrā konference, 38 dalībnieki no Aglonas, Aizkalnes, Rožkalnu, Peļēču, Rušonas, Vārkavas, Rožupes un Priēļu pagastiem, Livāniem. Darba kārtības centrālais jautājums – deputāta kandidāta izvirzīšana 6. Saeimas vēlēšanām Latvijas Zemnieku savienības, Latvijas Kristīgo demokrātu savienības un Latgales demokrātskās partijas kopīgajā listē. Šoreiz, atšķirībā no 5. Saeimas vēlēšanām, Latgalei viena vieta ņemta, atstājot 19. Turklāt pēc vienošanās ar koalīcijas partneriem pirmās vietas, kur vislielāk cerības tikt ievēlētiem, sadalītas tiem, kuriem Saeimā jāietiek katrā ziņā, pārējie būs tie stūmēji. Ja patiešām notiek tā, ka LZS šajās vēlēšanās gūst lielisku piekrišanu, arī tad neizvai no Latgales saraksta vairāk par pieciem tiks augstākajā godā, un

LZS PRIEJU NODALĀS KONFERENCĒ

no tiem tikai viens būs »zemnieks«. Tas tā. Kā saka, dzīvosim un redzēsim. Uz vienīgo deputāta kandidāta vietu no partijas pirmorganizācijām pagastos bija izvirzīti trīs vīri – tagadējais 5. Saeimas deputāts Jānis Kokins, kurš iekārtojis saimniecību Peļēču pagastā, pensionārs Jāzeps Anspoks no Aglonas pagasta organizācijas un Viktors Jonāns, iepriekšējā sasaukuma pagasta padomes priekšsēdētājs, tagad darbojas zemes komisijā.

Pēc tam, kad bija runājuši gan pagastu pārstāvjai, gan ciemiņi, bija ar savu iespējamo darbību Saeimā iepazīstinājuši klātesošos kandidātus, atklātas vēlēšanas J. Anspoks ieguva četras, J. Kokins – piecas, un V. Jonāns – 29 balsis. Viņa kandidatūru bija nosaukušas lielākas organizācijas un tas, kā saka, nospēja savu lomu.

J. Kokina kungs, kurš pārstāv arī partijas centrālo orgānu – padomi, informēja, ka nupat apstiprinātas divas jaunās nodaļas – Saunas un Galēnu pagasta, taču to pārstāvju nebija. Konferencē gaitā tika ierosināts

nomainīt rajona vadību, ievēlot jaunu priekšsēdētāju un viņa vietniekus, tāpat jaunu padomes sastāvu un trīs pārstāves LZS sieviešu padomē. Šo godu izpelnījās Janina Komkaite no Aizkalnes pagasta organizācijas, Daina Lukaševiča no Aglonas pagasta, Irēna Valaine arī no Aglonas pagasta.

Rajona padomes jaunajā sastāvā ievēlēti Jānis Prikulis no Aizkalnes, Antonš Rancāns no Priējiem, Dominīks Jauja no Rožupes, Valentīna Lukaševiča no Aizkalnes, Ēriks Dzenis no Livāniem, Daina Lukaševiča no Aglonas un Janina Komkaite no Aizkalnes pagastiem. Par rajona padomes jauno priekšsēdētāju kļuva Rušonas pagasta tagadējais priekšsēdētājs Arvīds Soldāns, viņa vietniekiem – Daina Lukaševiča un Antonš Rancāns.

Konferencē piedalījās un runāja LZS Latgales novada koordinators Elmārs Rutkis un vēlēšanu norisē koordinators Priēļu un Daugavpils zonā Pēteris Mukāns.

I. Obrumāns

RĒZEKNES MĀKSLA BALTĀRKIEVIJĀ

Mūsu mākslinieku darbu ekspozīcija Vitebskas novadpētniecības muzejā veidota kā vizītkarte (30 stājmākslas vienības), sniedzot ieskatu tagadnes Latgales mākslas ievirzē un īpatnībās. Garīgā aktivitatē pasaules daudzveidībā radoši strādā Mākslinieku savienības un tās jauno apvienības biedri, turpinot attīstīt vēsturiski nosacītos, šī gadsimta 30. gados Rēzēknē dzīvojošo profesionālo mākslinieku avangarda tradīcijas.

Spilgta personība latviešu glezniecībā itin visos šīs mākslas žanros ir Rēzēknes koleģijas direktors, profesors Osvalds Zvejsalnieks. Šajās jūnijā saulainajās dienas gleznotājs atklāj savu darbu izstādī vēl arī Norvēģijā – Arendalē. Vitebskas izstādē stabilitāti Latgales un Latvijas glezniecībā ienes Anatolija Zelča savdabīgās figurālās kompozīcijas un portretu gleznojumi, mākslas maģistra Jāņa Igovena dekoratīvā manierē tvertais skaistais Zīlo ezeru zemes tēls, Helēnas Svīlānes-Kuzminas otas un izdomas brīvi radītās bezpriekšmetiskās izjūtu gleznas.

Brīvā ūdenskrāsu plūdumā, pārsvarā alla prima metodē akvareļu kompozicionālo struktūru, krāskoloritū demonstrē Jānis Unda, maģistri Elga Paura un Vladislavs Paurš rīnasa zemnieciskās mentalitātes atklās mē. Dizainers Aivars Pigoznis sevi izsaka ne tikai mūsdienu dekoratīvajā keramikā, bet grāmatu un plakātu mākslas tēlu atklāsmē veiksmīgi izmanto dator tehnikas dotās neizmējamās iespējas.

Vēstules no tālienēs

1995. g. 8. jūni

LOBREIT!

Kū Jyus, jauteni, staidotēš par latgalīšu volūdu, jo poši sovas avizes nadrukrojot latgaliski. Ilikot viņā lopā pa gabalānān, ūtrā pa gabalānān...

Rokstu vēstules uz latgoļu latgaliski. Maņ atbīd balliski, atsavinādāmi, ka namokūt raksteit latgaliski. Nav par kū līlītis. Tei ir paliseiba.

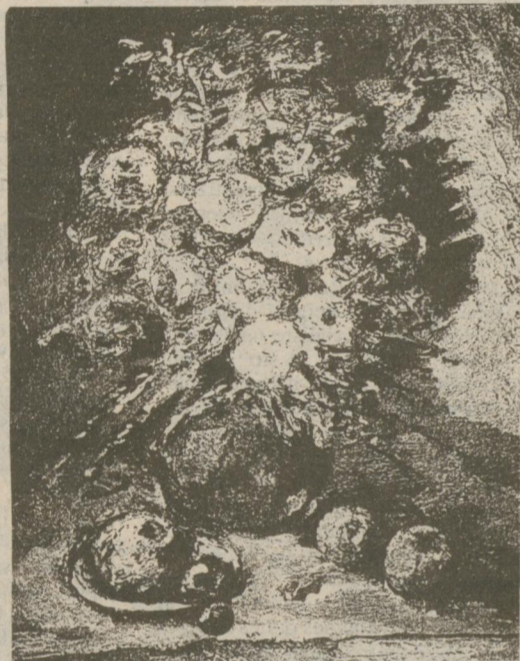
Varat ilieit myusu apdovynōtīm, čaklājim volūdniekim, volūdniecom salikt golvas kūpa un izdūt plašu latgalīšu gramātiku, vōrdneicu ar paskaidrojūmim, kur zynōtīnikū varātu meklēt latgalisima saknes.

Beidzūt izsoku paleiceibu »ZEMTURIM« par rokstu »Kas tu esi, skolotāj?«. Tys ir oss, bet patiss. Ceru, ka tys roksts ir pīllāms plašokai publikai. Vāleļu, lai Jyusim nāpīrytukū enerģijas!

Viktoria Mickans, M. D. Nujorkā

Lai arī grafiki vēl nenodarbojas ar iestrādāto stereotipu laušanu, lai pret tiem izturas kristiski, tomēr jāatzīmē, ka ar jauna, talantīga mākslinieka dzīves redzējumu un iekoptu autortehniku novada grafiķu saimē ienāk Līga Daugule, Iveta Pūplavska. Eksistences problēmu aizņēmta cilvēka sapni, dabasskati virtuozī attēloti Pāvila Ostapeeva linogriezumos. Līdzekumu tradicionālās grafiskās linijas attīstībai autors aplieci-na spējas ofortā, kur lapās izjūtam neatlaidīga meklētāja eksperimentu – jaunās iespējas tonu pārējās, atbilstošās mūsdienu skatītāja izjūtām.

Populāri ir tēlnieku Ineses Evaldes un Maģistra Antona Rancāna vārdi un darbi. Šamota masas plastiskajos meklējumos I. Evalde nedara neko lieku, tieši formu vispārinājumu līdzsvaro ar atklātu dekoratīvismu. Vadoties no priekšstatiem par iespējām un šodienas radošajiem uzdevumiem, A. Rancāna kōktēlniecības daiļdarbos izteiksmīgāk iezīmējas jaunās domāšanas saskarsmes punkti, bez kuriem mūsdienu latgaliskās mākslas labvēlīgais raksturojums nav iedomājams.

Gadu kāpē O. Zvejsalnieka enerģiskā vadība, radošās ieceres un rūpes par mākslas attīstību novadā, līdzšinējā darbība izstāžu rīkošanā Latvijā un ārzemēs ļauj Rēzēknes māksliniekiem savu pilsētu izvērst par vienu no kultūrcentru Latgalē un visā Latvijā.

Pēteris Gleizdāns, mākslas maģistrs

Attēlā: Jāņa Igovena glezna »Rudens Ziedis«

PĀR VALODU

neprata nevienu valodu, kur no vēl latviešu. Bailēs no represijām attiecīgās amatpersonas tuvinājās krieviem. Rezultātā no Milēnbaha-Endzeliņa atzītiem vārdiem »metalls, Sibīrija« izveidoja »metāls, Sibīrija.« lai tas atbilstu krievu uzsvaram. Agrāk mums bija »bāze« (no noriseņa »bāzi«) un »bāze« kā pamatojums, kopums. To piemēroja »lielās tautas« vārdam »bāze.« Ja rakstām »literāts«, tad jāraksta arī »literatūra.« Nav piedodams izzarot latviešu skaņu, lai atdarinātu kādas cīttautas leļķāšanu. Mūsu valoda nav »kazačoks«.

1959. gadā Latvijas PSR Zinātņu Akadēmija kopā ar Valodas un literatūras institūtu publicēja »Literārās valodas gramātiku« divi sējumi, levdā teikts, ka »ir līkti lietā LPSR Ministru Padomes 1957. g. 26. decembra Lēmumā Nr. 602 dotie noteikumi par patskaņu garuma apzīmēšanu cītvalodu cilmes vārdos«. Kremļa ieceltā leļļu valdība nebija kompetenta spriest par latviešu valodu. Bet arī te ir pretruna. Izmantojot pārbaģatās Rietumu bibliotēkas, svešātnes latviešu zinātnieki var precīzi izskaidrot aramīešu, akadū, ēģiptiešu, sīriešu vai šumēru arhaiskus īpašvārdus un tos uzrakstīt ar nepieciešamo dokumentācīju. Dzimtenes redaktorū un izdevēji to »pārabo« pēc krievu uzspiestām prasībām, pilnīgi ignorējot zinātni, faktus un loģiku. To vienīgais pamatojums: »Mēs tā darām.« Tas nav progress, tas ir regress.

Usalnis ir beigts, tāpat viņa impērija. Dāģie diktatori, noņēmiēt vāžas no mūsu valodas. Valoda nepieder birokratiem. Tā ir latviešu tautas garamanta.

Prof. Alekss Rubulis, Čikāģā

Rūta Kaminska

18. gadsimta glezniecība Latgalē

Rūta Kaminska. 18. gadsimta
glezniecība Latgalē

R., Zinātne. 1994., 243 lpp.

Šo darbu bez pārspilējuma var raksturot ne tikai kā profesionāla entuziasma, neatlaidības, bet taisni apbrīnojamā rezultātu. Tālab, ka no laika un telpa izkliedētām, tālā pagātnes miglājā tītām paradībām, fragmentiem, dažkārt, attiecībā uz laiku un autorību grūti atšifrējamiem darbiem un reti avotiem radīts sistematizēts, »savāksts« un visumā vienotu priekšstatu sniedzošs, mākslas zinātniski decents darbs.

Var jau sacīt – Rūta Kaminska ir Mākslas akadēmiju beigusi diplomēta vizuālo mākslu speciāliste un izsekot pagātnes mākslas (to vidū glezniecības) paradības, it kā tiri dabiski ietilpst viņas tiešas darbības aplocē. Jā, bet LMA mākslas zinātnes nodaļu (kopš pirmā izlaiduma 1965. gadā) beigusi pāri par 260 šis nozāres speciālistu, taču tikai 4 – 5 no viņiem pievērsušies Latgalei. Un savus diplomdarbus rakstījuši par to, kas, tā sakot, ir »pie rokas« – keramiku, tekstilijām. Neviens, izņemot Rūtu, pat domās nav iedrošinājies doties uz aizaugušu un nepārdzamā lauka pusi. Tikai viņa ar istu celmlauzēja drosmi sāka apgūt šo jomu un rezultātus iestrādāt atsevišķās apercēs, doktora disertācijā un visbeidzot, aplūkojamajā monogrāfijā.

Bet līdz tam bija jānoiet garš un nelīdzens ceļš, strādājot Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijā par dokumentācijas centra mākslas nodaļas vadītāju. Soli pa solim ejot, ar vērīgu aci tika aplūkotas visas Latgales baznīcās ieslēptās unikālās mākslas vērtības, pabūts šejienes pussabrūkušās, daudzreiz pārbūvētajās pilis un citos muižnieku mitekļos. Tiesa, kārtējo reizi tika secināts, ka Latgales katoļu savu baznīcu svētumus rūpīgāk, varbūt, fanātiskāk sargājuši, nekā citu konfesiju pārstāvi dažā laudā Latvijas rietumu daļās nogabalā. Taču arī te nereti bija

AMP

PIRMREIZĒJS PĒTĪJUMS

bēdīgi jāsecina, ka neatgriezēniskus robus cirtuši dažādu laiku kari, ugunsgrēki, izlauptāji, rusifikatori un pravoslavizētāji. Lūk, viens no dokumentu tekstiem, kurš vēsta: Pēc Ziemeļu kariem Latgalē 1715. gadā bija palikuši kādi 15 dievnamu. Viļakas baznīcu izlauptāji iebrukusi kazaki, kalmīki, zagļi tā, ka ne diedziņš nav palicis no liturģijas piederumiem.

Bet vai tikai tāla pagātnē tādi posta darbi? Stojerovas baznīca ar

viskrašņākajiem un īpatnējākajiem apgleznojumiem nodziedzināta 1968. gadā. Indricas katoļu baznīca 1989. gadā ugunsgrēkā cietusi ievērojamā glezna »Sv. Marija Magdalēna«. Uniātu baznīca Lauderos apzagta 1990. gadā. Daudzi darbi bija laika gaitā »apsūbejuši«, saplēsti un citādi bojāti, arī robusti pārgleznoti. Viltus meistari, dažādi žogu krāsotāji, cenšoties »uzlabot« mākslas darbus, izkropļojuši vērtīgus portretus Landskoronas baznīcā, Dievmātes gleznojumu Bukmuižā un vēl citur. Dažs izcils darbs, gadsimtos saudzis ar tam paredzēto vietu (piemēram, M. Rika portrets ar Viļānu baznīcā), paņemts restaurācijai uz Rīgu pirms 4–5 gadiem, un līdz pat šai dienai nav atgriezies savā mājvietā. Vairāki darbi no Bukmuižas, Feimaņu, Vārkavas, Ambeļu, Brunavas u. c. baznīcām gleznas vairs neatrodas uz vietām, bet Rundāles muzejā un citur.

Visu to redzot, apzinoties un pārdzivojot, R. Kaminska aizvien vairāk izauga, nostiprinājās pienākuma, atbildības un mākslas zinātnieces sūtibas apziņa. Jādara viss iespējamais, lai restaurētu, no aizmiršanas izceltu, parādītu un dokumentētu to, kas vēl pēc kāda laika būs zudis uz neatgriešanos. Otrkārt, jāaizpilda gandrīz absolūtais robežlatviešu mākslas vēsturē. Bez Latgales reģiona savdabīgās, nereti vienreizējās glezniecības priekšstats par Latvijas mākslas kopainu – robains un nepilnīgs.

Ilgstošā, neatlaidīgā un mērķtiecīgā darbā, tiecoties atšķētināt neskaitāmus kad, kur? kas? kāpēc?, tapa nākamā darba kontūras un struktūras eti. Empiriskās izpētes līmenis, pats par sevi būdams »materiālais pamats«, prasījās pēc tipoloģiskiem salīdzinājumiem ar visas Latvijas, Polijas, Eiropas atbilstošām paradībām, formām, stilistiskajām tendencēm, kuras Latgales apstākļos izradījās visai plūstošas un ne katreiz tik viegli nosakāmas.

Protams, R. Kaminskas veidoto

grāmatu nevar lasīt sižetiski »uz priekšu« velkošu romanu vai akvarelisku eseju. Te darišana ar spriegu prāta darbu un, ja tā var sacīt – dubultlasišanu, kas prasa binokulāro redzi. Jā, jo caurmērā katrā otrajā rindkopā ir kāda norāde uz avotiem. Dažkārt pazīstami, bet visbiežāk reti un mūsu autores vien apgūtiem Rīgas, Pēterburgas, Polijas un Lietuvas arhīvu dokumentiem, speciālo literatūru poļu un lietuviešu valodā, rokkrakstiem, vēstulēm un citiem materiāliem. Pārvarot tā pretestību, mēs kļūstam līdzdalībnieki meklējumiem un atradumiem, komplikētas pētnieciskās laboratorijas tapšanai un funkcionēšanai. Šo daudzskaitlīgo avotu daļu papildina, pētījuma robežas paplašina un konkretizē speciālo terminu vārdnīca, ziņas par gleznotājiem, kuru darbi, kopijas vai lokalizējumi atraduši vietu Latgalē, tekstā minēto Latgales muižu un baznīcu atrašanās vietas, rezumējumi angļu un poļu valodā.

Bez visa cita, pētījumu gaitā grūtbības nevarēja neradīt tas, ka līdz šim vēl nav publicētas Latgales kultūras vēstures, bez kuras konteksta nav iespējams izprast un skaidrot mākslas attīstības gaitu, tās reģionālo specifiku. Tāpēc autore savu iespēju robežās, ievadot katru pamatnodaļu, sniegusi koncentrētu ieskatu attiecīgās kultūrtendencēs un situācijās. Īpaši tajās, kuras tiešāk vai pastiprinātāk noteikušas mākslas attīstību.

Kā sacījuši senājie – cuius regio, eius religio (kāda valsts vara, tāda reliģija). Latgales pāri par divsimt gadu atrāšanās Polijas varā, norobežotība no pārējās (luterticīgās) Latvijas, garīgo ordeņu reliģiskā un kultūrdarbība, savdabīgi atbalsojot apgaismības idejas, saikne ar Romas kūrīju un latīnisko rakstības tradīciju, kultūras centru tapšana redzamāko magnātu muižu centros, muižnieku mecenātisma īpaša loma ir tas pamatkomplekss, kas sekmēja gan laicīgās, bet jo sevišķi sakrālās mākslas, īpaši glezniecības attīstību. Autore centusies iezīmēt galvenās no augšminētajām tendencēm, bet arī pamanāma daļa neprecizitāte un »neaizpildīta« vieta.

Tā Dagdas kā 18. gs. kultūras centra sakarā minēts Jūzefs Hilzens (12. lpp.). Taču viņš vairāk darbojies ārpus Latgales. Galvenie nopelni Dagdas kā sava laika kultūras centra veidotājiem ir viņa tēvam Janam Augustam Hilzenam, kurš uzrakstīja pirmo plašāko darbu par Latgali – »Inflanty« (1750.), uzcēla Dagdas baznīcu, izveidoja spēcīgu jezuitu misiju ar latgāliešu literatūras vēsturē pazīstamo Mīkeli Rotu priekšgalā, kā arī veica citus darbus zemnieku sociālā stāvokļa atvieglošanā, bēmu izglītošanā, slimu dzīdināšanā. Citā sakarā autore atzīmē, ka par Latgales muižām 17. un 18. gs. maz ziņu, bet neizmanto augšminēto A. Hilzena darbu (pat bibliogrāfija nepiemin), kurā sniegta

visai detalizētas ziņas par Latgales muižām 17. gs. un 18. gs. pirmajā pusē.

Pie reizes jāatzīmē vēl kāds »izlaidums«. Ar Latgali saistīto mākslinieku sarakstā neatrodam slavēno poļu gleznotāju Janu Mateiko, pēc kura no Krakovas atvestajam skicēm darināta altāra eļļas glezna »Sv. Ludviķis dodas karā« (sk. poļu pētnieku J. Sozanski u. c.). Vispār pats šis darbs arī it kā izslīdējis no autores redzes loka. Taču salīdzinājumā ar paveikto, tās ir tikai treššķirīgas detaļas.

Darba fundamentālā nozīme ir tā, ka R. Kaminska sava skatījuma loka ietvērusi un analizējusi visus atrodamos 18., gs. (daļēji arī 19. gs. sākuma) glezniecības paveidus, žanus, stilistiskos veidojumus: monumentālo un dekoratīvo glezniecību (kā sakrālo, tā laicīgo) gleznojumu kolekcijas Latgales baznīcās; Latgales muižu kolekcijas.

R. Kaminska izvērstā lūkojumā un konkrētībā parāda, ka salīdzinājumā ar citiem novadiem (luterāņu baznīcām), Latgalē katoliskās ikonogrāfijas ietvaros visplašāk izvērstā fresku un dekoratīvā glezniecība. Tās (līdzās cita veida gleznojumiem) grāmatas autore īpaši apjomīgi atklāj, aplūkojot Stojerovas, Piedrujas, Indricas, Višķu, Pušas u. c. baznīcās, Gurniešu kapliņas, Krāslavas jaunās pils interjera gleznojumus.

Grāmatas otrā – visplašākā nodaļa – par gleznojumu kolekcijām Latgales baznīcās zīmīga ar problemātiskas sazarojumu un mākslas parādību detalizētu aplūkojumu. Daži no redzamākajiem aspektiem: sakrālās glezniecības pamatgrupas; senākās gleznas Latgales dievnamos (»Aglonas brinūmarītajā Dievmātes«, Sarkaņu baznīcās »Brinūmzīmes Dievmātes«, Sv. Kristapa gleznojums Savelinku kapliņā pie Zilupes u. c.); reti ikonogrāfiski motīvi; pazīstamu kompozīciju variācijas; lielo meistarā (Rafaēla, El Greko, G. Reni, Muriljo, Rubensa u. c.) darbu lokalizējumi; meistarā amatnieku veikums; primitīva paraugi baznīcu glezniecībā u. c.

Jezuīti savos ziņojumos (relācijās, annālēs) liecina, ka līdz pat 18. gs. vidum Latgalē saglabājušas senās mitoloģiskās tradīcijas un rituāli dižozolu, liepu pakājē, svētbirzīs. Zennieks, kuram līdz tam vienīgie skaistuma priekšstati saistījās ar kosmosa vērošanu dažādos gada laikos un sev tuvas dabas mistēriju, kas veidojās saplūsmā ar smagā un nebrīvā darba gaitām, tagad saskārs ar līdz tam neapjaustu dievšķo mākslas brīnumu. Tas pie viņa bija atnācis no plašās un mazzināmās Eiropas – Itālijas, Polijas, Spānijas, Čehijas, Holandes. Un laukam jau šķita ka paša Debesu Kunga sūtijs. Tā priekšā grībejās mesties ceļos un apbrīnā noliekt galvu...

Neragoties uz zināmām faktoloģiskā rakstura grūtībām, senāko slāņu zudumiem un pārveidojumiem, autore visai pārliecinoši iezīmē kopīgo

attīstības ceļu. Galvenā tendence – vēlā baroka domāšana visā 18. gs. ilgamībā. Te noteicošās ir vispāreuropeiskās tradīcijas. Austrumu kristietiskajiem rītiem kalpojošā māksla (kā to ar dažiem konkrētiem piemēriem parāda R. K.) gan ienes kādus akcentus, taču kaut cik būtiski neiespāido vispārējo augšmīnēto kultūras attīstības tendenci. Gadsimta vidū, 60 – 70. gados sastopami arī rokoko motīvi, bet 18. – 19. gs. mijā tos nomaina klasicisma vēstoši akcenti. Paralēli tam romantisma stila iezīmes autore uzrāda muižnieka Marcina Karpicka un viņa dzīvesbiedres Sofijas portretu gleznojumos (atrodas Landskoronas baznīcā).

Līdzās galveno stilistisko līniju un tendenču izsekojumam, īpaši detalizēti, var sacīt – kompleksi analizēti vairāku dievnamu (Indricas, Stojerovas, Pasiēnes, Piedrujas, Feimaņu, Aglonas, Ambeļu u. c.) gleznojumi. Vienīgais jautājums: kāpēc pētnieces uzmanību nav piesaistījuši »Krusta ceļa« gleznojuma cikli, kuriem katoļu baznīcās ir visai būtiska vieta?

Latgales glezniecība aplūkota Eiropas un visas Latvijas kontekstā. Parādīta saikne gan ar valdošajiem Eiropas mākslas stiliem, gan arī sadarība ar dažādu zemju, īpaši Itālijas un Vidusēiropas arhitektiem un gleznotājiem (A. Parako, F. Kastaldi, J. Rustems, J. Peška, E. Viže-Lebrēna, J. Svirskis u. c.). Visai izvērsti salīdzinājumi ar citu Latvijas novadu baznīcu (arī luterisko), Mencendorfa nama u. c. objektu gleznojumiem. Taču kā parāda autore, sākot ar 18. gs. radniecīgas iezīmes jūti samazinās un aizvien vairāk dominē Latgales reģionam zīmīgais. R. Kaminska izvērstāk pakāvējis gan pie Itāļu gleznotāja A. Poco iluzorās, »theatre sacra« glezniecības tradīcijas, kas caur Poliju ienākušas Latgalē, izmantotas siluētgriezumu apgleznošanā un altāru veidojumos. Vienīgi Latgalei raksturīgās »sarmātu pasaules« atbalsis Latvijā, kas izpaužušas s. sarmātu portreta gleznojumos un te guvušas plašu izplatību. To apliecina arī samērā daudzās šī portreta tipa (etnogrāfiskā poliskā tipāža akcentējums, »gleznapieminekli«) reprodukcijas grāmatā (līdzās daudziem citiem attēliem). Viens no galvenajiem secinājumiem, pie kura nonāk R. Kaminska sava pētījuma nobeidzums, ir tas, ka aplūkotajā laikmetā nav tika svarīga mākslinieka etniskā piederība (Latgales glezniecību radījuši dažādu tautību pārstāvi), bet gan mākslas tradīciju loks, stilistiskās dominantes un vērtības, kuras viņš pārstāv.

Kaut arī saglabājusies tikai relatīvi un dažkārt šķiet nedaudz svešāda, salīdzinot ar vairāk ierasto Vidzemes un Kurzemes glezniecību, Latgales glezniecība tomēr pieder Latvijas mākslas vēsturei. To izpētot, R. Kaminska ne tikai aizpildījusi jūtamā »tabula rasa« daļu Latgales un visas Latvijas kultūras, glezniecības vēsturē, bet reizē iezīmējusi arī jaunus akcentus un papildus kontekstu pārējo Latvijas novadu mākslas mantojuma izvērtējumā.

Pēteris Zeile

ATSAUKSMES

Pādejuš 60 gadu laikā volūdas atteistības un pareizrakstības veidojumi tautai piejamā veidā nātyka apspriesti un problēmu sasakrōjis ļūti daudz. Latgališu (nav svareīgi, ka tū nūsauc arī cytaidok) rokstu volūda, kaidu tū pazeistam šūdiņ, rodos na jau uz kompetentu volūdniku pētējuma pamata, bet stihiski, nalelas tautas intelīgences sauveņas pyuļu rezultātā. Myusu godu symta sōkumā raksteitais vōrds tautai beja nāpicisāms kai gaisis, nabeja sovu profesionālu volūdniku un laika volūdas lykumu pētisonāi. Pyrmi raksteitōji balstējōs uz sovas intuicejas un nāmoceitōs tautas volūdas tradicejom. Izdūdams »Daugavas kalendaru« un »Gaismu« F. Kemps dūmōja, ka ar laiku latgališu un lejas latvišu

volūda pakōpiniski tyvynōsis un saplyuss par vīnu kūpeigu latvišu nācijas volūdu. Bet vīnina puse nāizrōdēja taidus centiņus un jau 30-ūs godus sōcēs latgališu volūdas »izskološona« un volūdas atteisteības problēmas nātyka apspristas leidz myusu dinom.

Specifiskūs volūdas vāicojūmus naasu kompetents, bet māņ likās, ka sova taisneiba ir gon A. Breidakam, gon V. Vonogam. Eista rokstu volūdas reforma ir nāpicisāma, bet tei var tikt izdareita tikai kai vysu ūinteresatus kompetentu zynōtniku kūpeiga saskaņōta dorba rezultāts. Sovas dūmas par rokstu volūdas veicojūmim navaru dybynōt uz volūdniceības zynōsonom, bet vīneigi uz principa »sorgōsim un kūpsim sovu rokstu volūdu« un tautas volūdas tradicejom.

1. Divskāna »ōc« apzeimōjumu navajadzātu maineit, »uo« ir gryšōk losoms un rokstoms. Pi

bibliofila V. Viļčuka tyku redejis 1910. g. avižu rokstu lejas latvišu volūdā latiņu burtim, kur mynātū divskāni rakstēja »uo«, bet tys prakšē nātyka ūivists.

2. Divskāni »ē« varātu raksteit »ie«. Tautā tai runōj un tys atvīglōtū raksteisonu un laseisonu jānōkājai paaudzei, kurai mutyskō volūdas tradiceja sōc gaist.

3. Latg. rokstu volūdā ir burts »yk«, taida ūivisōna oficiālōs latvišu volūdas alfabētā atrysynōtū Latgolas vitvōrdu un ūzvōrdu pareizraksteibu (Civkors – Cyukors, Livzenieki – Lyuziniki). Lejas latvišu volūda un tō nacistu un navajadzātu raksteit »mi bili«, kas ir absurds, bet gon »my byli«.

4. Vōrda »nūteikumi« vītā vajadzātu litōt »nūsācējūmi«, »teikt« tautā litōj ar nūzeimi slāvet, lileit.

Ar patisu cinu
L. Kemps

P. S. Pošlaik asu aizjimts ar sovas saimes izdzeivōšonas problēmom. Neteiku pi ūvoda J. Rudoviča rokstim. Man ir J. R. vustuļu krōjoms par 10 godim. Tū varātu publicēt, personu vordus aizvītōjūt ar NN. Voi tys nabyutu pretrunā ar etiku un autora tiseibom?

L. K.

Tai kai nāasu volūdniks, polemizēt šmā jautōjumā ar šim gudrajim veirim navaru. Jautōjums par latgališu volūdas pareizraksteibu ir jōrysynoju specialistim – filologim Stafeckai, Leikumai un cytim. Māņ persōneigi pateik O. Breidaka aizstōvātō jaunō ortografeja, kurā ļūti tyva latgališu tautas izrunai. Kod tyka apstyprynōta P. Stroda vadeibā izstrodōtō latgališu pareizraksteiba, jau tūreiz rakstēja, ka šys ir tikai sōkums latgališu volūdas pareizraksteības izstrodōšona. Tod

Latgales novada nedēļas laikraksts.
Redkolēģija.
Dibinātājs – A. Rancāna
izdevniecība.

Masu informācijas līdzekļa
reģistrācijas aplieība Nr. 1609.
Iznāk no 1994. gada 30. decembra,
reizi nedēļā – piektdienās.

Izdeveja noreķinā konts banks
»Baltija« Preiļu filiālē Nr. 000468775.
Adrese: A. Upiņa ielā 3-49, LV-5301,
tālrunis 21516.

1 iespiedlokne, metiens – 1000
eksemplāru. Iespiesta Rēzeknes
tipogrāfijā Baznīcas ielā 28.
Pasūt. Nr. 4219